

Pápai-Tarr Ágnes¹

Büntetéskiszabási kérdések, avagy néhány gondolat a visszaeső bűnelkövetőkről²

Bevezetés

A növekvő börtönnépesség problémájának megoldása az utóbbi időben egyre több állam büntetőpolitikájának kiemelt, prioritást élvező kérdése. Régi és oly sokat hangoztatott, de sajnos napjainkban is igaznak tűnő mondás, hogy a börtön a legjobb bűnözői akadémia. Tanulmányok mutattak rá, hogy a növekvő börtönnépességnek nemkívánatos hatásai közé tartozik – többek között az is –, hogy az elítéltek a szabadságvesztés büntetésből szabadulva sok esetben még veszélyesebbek a társadalomra, mint amikor megkezdték büntetésük végrehajtását (DERMINE et al. 2019, 8–9.). Az USA-ban az aktuális statisztikai adatok arról számolnak be, hogy a börtönpopuláció 20%-a a szabadulás utáni három éven belül újra erőszakos bűncselekményt követ el (YUKHNENKO–SRIDHAR–FAZEL 2019). Az Egyesült Királyság adatai alapján kétszeres a kockázata annak, hogy egy szabadságvesztésből szabadult elítélt újra bűncselekményt követ el, szemben azzal, akit korábban valamilyen közösségi szankcióval sújtottak (YUKHNENKO–SRIDHAR–FAZEL 2019).

A fenti megállapításokra is tekintettel nem véletlen, hogy a bűnözés elleni küzdelem során mind a büntetőjog, a kriminológia és a büntetés-végrehajtás is régóta keresi azokat az eszközöket, amelyekkel a leghatékonyabban tudnak fellépni a társadalomra kiemelt veszélyt jelentő bűnelkövetői csoport tekintetében (VERMES 1963, 5.). A társadalom e káros jelenségével szembeni hatékony büntetőjogi válaszok keresése, a visszaeső bűnelkövetők felelősségre vonása és a társadalomba való visszavezetése azonban régi, és úgy tűnik, mindmáig megoldatlan gondja a büntetőpolitikának és az igazságszolgáltatásnak (VÍGH 1997, 1.). A büntetőjog-történeti tradíciók (BALLA 2011, 114–122.; SZABÓ

¹ Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, egyetemi adjunktus.

² A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2016, 107–114.), a nemzetközi tendenciák, az aktuális büntetőpolitika,³ sőt maga az Alkotmánybíróság⁴ is elfogadja és támogatja azt az attitűdöt, hogy a visszaesőnek számító és a társadalomra újra és újra kiemelt veszélyt jelentő bűnelkövetőkkel szemben szigorúbb büntetőjogi eszközökkel kell fellépni. Ezt a szigorú büntetőpolitikát képviseli hazánkban a jelenleg hatályos Btk. is, amelynek indokolása egyértelműen leszögezi, hogy a Btk.-t átható általános szigor elsősorban a visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekben jelentkezik.⁵

A veszélyes visszaeső bűnelkövetőkkel szemben a szigorúbb büntetőjogi válaszok, bár alkotmányosan is igazoltak, hatékonyságuk megkérdőjelezhető. Hiszen a „kemény kéz” büntetőpolitikája csak akkor bizonyulna igazán hatékonynak, amennyiben látványos csökkenés mutatkozna a visszaesők számában. Érdemesnek tűnik néhány gondolat erejéig elidőzni ennél a kérdésnél, és megvizsgálni a visszaesés hazai alakulását és a jogi környezeten keresztül az aktuális helyzetképet és a nemzetközi tendenciákat.

A visszaesőkre vonatkozó büntető anyagi jogi szabályok

A jelenleg hatályos Btk. a visszaeső bűnelkövetők négy kategóriáját definiálja. A visszaesői minőség megállapítása elsősorban büntetés kiszabási, nem minősítési kérdés. A Kúria az erőszakos többszörös visszaesői minőséggel kapcsolatban leszögezte, hogy ennek megállapítása vagy éppen elmaradása nem része a bűncselekmény minősítésének, hanem büntetés kiszabást érintő rendelkezés, ezért téves megállapítása vagy elmulasztása felülvizsgálati okot nem képez,⁶ legfeljebb a „büntetőjog más szabályának megsértése” címén képezhetne felülvizsgálati okot, amennyiben emiatt törvénysértő büntetés kiszabására

³ Az új Btk. kodifikációja követte a visszaeső bűnelkövetőkkel szemben azt a szigorítást, amelyet a korábbi évek büntetőpolitikai célkitűzései már megkezdték. A Btk. (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről) Miniszteri Indokolása a következőket tartalmazza: „[...] a Kormány kiemelt feladata, hogy helyreállítsa Magyarországon a rendet, és javítsa az állampolgárok biztonságérzetét. Ennek egyik eszköze, ha szigorú törvények születnek [...]” Az új Büntető Törvénykönyvvel szembeni egyik legfontosabb elvárás tehát a szigorúság, amely nem feltétlenül jelent tételhatár-emelést, hanem a tetтарыnyos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítését a törvényben. A szigorítás elsősorban a visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekben nyilvánul meg.

⁴ A 1214/B/1990-es AB határozatban az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy azok a kriminálpolitikai igények, amelyek szerint a visszaeső bűnözők szigorúbban büntetendők, alkotmányosan igazolhatók, mert a büntetőjog alkotmányos garanciális szabályai nem zárják ki, hanem egyenesen szükségessé teszik a büntettség szigorúbb értékelését.

⁵ Btk. Általános Indokolása.

⁶ BH 2013.2.43.

került sor.⁷ S logikusan következik az is, hogy pusztán a különös visszaesői minőség téves megállapítása, amennyiben ez a büntetéskezabást nem befolyásolta, szintén nem képezhet felülvizsgálati okot.⁸ Az új Be. az eddigi bírói gyakorlaton annyiban változtat, hogy az ügyvezett egyszerűsített felülvizsgálati eljárás lefolytatásának van helye a 671. § 16. pont alapján, ha az elítelt visszaesői minőségéről nem vagy tévesen rendelkezett a bíróság.

A visszaesői minőség megállapításához jelenleg három alapvető feltétel szükséges. Egyrésztől mindkét bñncelekmény szándékos kell hogy legyen, másrésztől az első szándékos bñncelekmény miatt az elkövetőt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a harmadik feltétel, hogy a büntetés kitöltése vagy végrehajthatósága megszűnése és az újabb szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény elkövetése között három év még nem telt el. A várakozási idő tekintetében a bírói gyakorlat már több ízben is úgy foglalt állást, hogy a visszaesés megállapíthatóságához a törvény által megkivánt időtartam a korábbi szándékos bñncelekmény miatt jogerős, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt időpontjával kezdődik, és tart a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől számított három évig.⁹

A visszaesés megállapítása a büntetéskezabás körében általában súlyosító körülmény, azonban a visszaeséshez ezen kívül a jogalkotó még számos negatív jogkövetkezményt fűz. Csupán példálózóan utalva rá, a visszaeső bñnelkvetők a szabadságvesztés büntetés háromnegyed részének kitöltése után bocsáthatók feltételes szabadságra,¹⁰ s gyakran szigorúbb büntetés-végrehajtási fokozatra is számíthatnak,¹¹ nem bocsáthatók próbára, és nem alkalmazható velük szemben jóvátételi munka sem.¹²

A különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló bñncelekményt követett el.¹³ Az ugyanolyan bñncelekményen az azonos törvényi tényállásba ütköző cselekményeket értjük, és nincs jelentősége annak, hogy alap- vagy minősített eseti tényállásról, előkészületről, kísérletről vagy befejezett bñncelekményről van-e szó.¹⁴ Ahol a törvény a különös visszaesésnek jelentőséget tulajdonít, a Btk. maga rögzíti, hogy melyek az adott

⁷ Be. (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról) 649. § (1) bekezdés második fordulata, lásd: BH 2015.11.457.

⁸ BH 2014.12.525. Ha a bíróság a terhelt különös visszaesői minőségét tévesen állapította ugyan meg, de annak büntetési tételkeret-emelő hatását nem használta ki, pusztán a különös visszaesés kimondását sérelmezve a felülvizsgálat a törvényben kizárt [1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 97. § (1) bekezdés]. Lásd még: BH 2004.5.199.

⁹ BH 2018.3.75.; BH 2015.5.194.; BH 2005. 199.

¹⁰ Btk. 38. § (1) bekezdés *b*) pont.

¹¹ Btk. 37. § (2) bekezdés *b*) pont.

¹² Btk. 65. § (3) bekezdés *a*) pont és 67. § (2) bekezdés *a*) pont.

¹³ Btk. 459. § (1) 31. *a*) pont.

¹⁴ BH 2013.2.51.

bűncselekményhez képest a hasonló bűncselekmények.¹⁵ A különös visszaeső esetén a jogalkotó a bűnelkövető fokozott társadalomra veszélyességét abban látja, hogy mindkét alkalommal azonos, de legalábbis hasonló bűncselekmény elkövetésére kerül sor.

A különös visszaesőkkel szembeni szigorúbb fellépés kétféleképpen jelenhet meg a magyar büntetőjogban. Vagy a Btk. Különös részében szerepel minősítő körülményként, vagy a Btk. Általános része szigorított büntetékiszabási szabályt állapít meg ezzel az elkövetői kategóriával szemben. A Btk. Általános része által szabályozott jogkövetkezmény, hogy *a különös és a többszörös visszaesővel szemben – ha e törvény másként nem rendelkezik – az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a 25 évet.*¹⁶

A különös visszaeső bűnelkövetővel szemben ezt a szigorított büntetékiszabási szabályt – tekintettel a kétszeres értékelés tilalmára – csak abban az esetben alkalmazhatja a bíróság, amennyiben a különös visszaesést a Btk. Különös részében a jogalkotó nem értékelte minősítő körülményként.¹⁷

A többszörös visszaesői kategória megalkotásának az volt a célja, hogy kellő szigorral lehessen fellépni azokkal szemben, akik sorozatosan követnek el bűncselekményeket. A többszörös visszaeső tehát immár a harmadik szándékos bűncselekményt követi el. A többszörös visszaesői minőség azonban csak abban az esetben állapítható meg, ha korábban bíróság az elkövetőt – mint visszaesőt – már elítélte. Amennyiben a bíróság elmulasztotta a visszaesői minőség megállapítását, holott annak törvényi feltételei fennálltak, akkor nem állapítható meg a többszörös visszaesői minőség sem.

A magyar büntetőjogban a többszörös visszaeső a Btk. Általános részében meghatározott szigorított szankció kiszabására számíthat. Vagyis a többszörös visszaesés – ellentétben a különös visszaeséssel – nem lesz soha minősítő körülmény. A kiszabott büntetés szigorítását illetően azonos szabályok vonatkoznak a különös és a többszörös visszaesőkre, vagyis szabadságvesztés esetén a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a 25 évet. Ezenkívül a Btk. Általános része még számos szigorítást tartalmaz erre az elkövetői kategóriára is.

¹⁵ A Btk. Különös része az alábbi bűncselekmények esetén rendelkezik a különös visszaesőkről. Emberölés: Btk. 160. § (2) bekezdés *h*) pont; rendbontás: Btk. 340. § (3) bekezdés *d*) pont; erőszakos vagyron elleni bűncselekmények: Btk. 369. §; vagyron elleni bűncselekmények: Btk. 383. § *d*) pont; szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények: Btk. 388/B §; költségvetési csalás: Btk. 396. § (9) bekezdés *c*) pont. Például az emberölés kapcsán a különös visszaesést minősítő körülményként találjuk.

¹⁶ Btk. 89. § (1) bekezdés.

¹⁷ Btk. 89. § (3) bekezdés.

Jelenleg a magyar büntetőjogban az erőszakos többszörös visszaesővel szemben kell a legszigorúbb büntetőjogi jogkövetkezményeket alkalmazni. Az erőszakos többszörös visszaesés a többszörös visszaesés egy speciális esete, amely magában foglalja a többszörös visszaesőkénti elítélés minden elemét, azzal a többlettel, hogy már a visszaesést megalapozó korábbi elítélés is személy elleni erőszakos bűncselekmények miatt történt. A személy elleni erőszakos bűncselekmények meghatározása nem bírói mérlegelés kérdése, hiszen a Btk. ezeknek a bűncselekményeknek taxatív felsorolását adja.¹⁸

Az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a 20 évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.¹⁹ A Btk. Általános része ezenkívül előírja, hogy az erőszakos többszörös visszaesővel szemben kizárt a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége.²⁰

E két jogszabályhely együttes értelmezésével az a következtetés vonható le, hogy a bírónak bizonyos esetekben, mérlegelést nem tűrően ki kell szabniuk a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést. A bíró mérlegelési lehetőségét figyelmen kívül hagyó, abszolút büntetés-kiszabási szabály ellentmond a magyar büntetőjog relatíve határozott szankciórendszerének követelményével, amely feladatmegosztást követelne meg a szankció meghatározását illetően a jogalkotó és a jogalkalmazó között.

A visszaeső bűnelkövetők számának alakulása

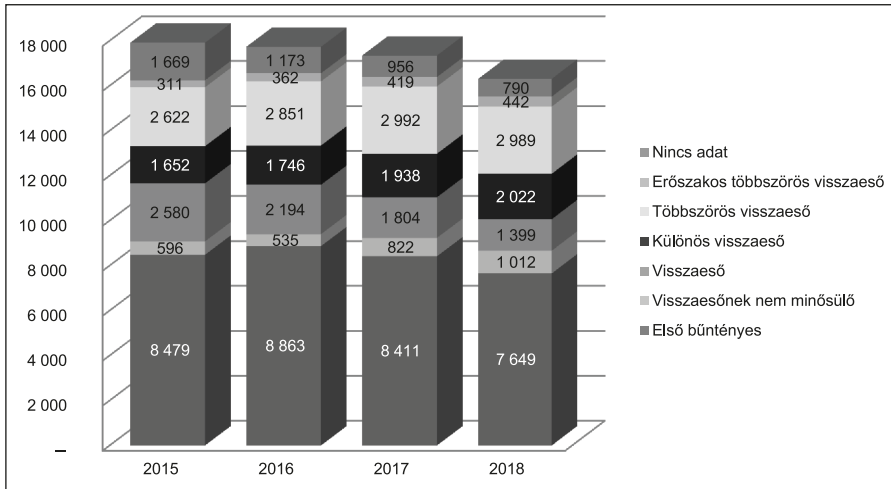
Egy ország visszaesői rátája árulkodik a büntetőjogi szankciók hatékonyságáról is, hiszen alappal feltételezhető, hogy amennyiben a kiszabott büntetőjogi szankció betölti célját, hatékonyan működik, akkor alkalmas a prevencióra, és szükségképpen csökkenni fog a visszaesői ráta is. A visszaesői ráta vizsgálatánál ugyanakkor rendkívüli körültekintéssel kell eljárni, hiszen vannak az össz-bűnözéshez képest megállapított számadatok, és léteznek a börtönpopulációra vonatkozó vizsgálatok. Az alábbi diagram Magyarország börtönnépességének visszaesői mutatóit az elmúlt néhány évre vonatkozóan tartalmazza.²¹

¹⁸ Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pont.

¹⁹ Btk. 90. § (2) bekezdés.

²⁰ Btk. 44. § (2) bekezdés *a*) pont.

²¹ Az adatok a *Börtönstatisztikai Szemle* 2015, 2016, 2017, 2018-as számaiból származnak.

1. ábra

A magyarországi börtönépesség visszaesői, 2015–2018 (fő)

Forrás: A Börtönstatisztikai Szemle 2015-ös, 2016-os, 2017-es és 2018-as számaiból származó adatok alapján a szerző szerkesztése

A diagramról jól látható, hogy a magyarországi börtönépesség csaknem fele első büntényes, s az elítéltek megközelítőleg 40%-a visszaeső bűnelkövetőnek számít. Ebben a tekintetben, az utóbbi években a statisztikai mutatókban nagy eltérések nincsenek, s évről évre néhány százalékos különbséggel, de közel állandó szám-
adatokkal találkozunk. Legfeljebb néhány százalékos eltéréssel változik a különös és többszörös visszaesők aránya.

A diagram azonban nem tükrözi az összбүнözői populációhoz képest reálisan a visszaesők tényleges létszámát, hiszen nem minden visszaeső bűnelkövetővel szemben kerül sor végrehajtandó szabadságvesztés büntetés kiszabására. Ha az összбүнözéshez képest vizsgáljuk a visszaeső bűnelkövetők adatait, már némileg kedvezőbb képet kapunk. Az ERÜBS²² adatai szerint a bűnelkövetők körülbelül negyede büntetett előéletű. Azonban a büntetett előéletű elkövetőknek mintegy a 73%-a nem minősül visszaesőnek.

A visszaeső bűnelkövetőkkel szembeni hatékony fellépés mikéntje nem tekinthető új problémának, hiszen már az 1960-as években a témában megjelenő tanulmányok hasonlóan magas, sőt magasabb visszaesői mutatókról számoltak be hazánkban (lásd például: MÉSZÁROS 1963, 79.). S „mintha állni látszék az idő”, s mintha a büntetőjogi szankciók hatástalannak bizonyulnának ezzel az elköve-

²² Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika, 2009. január 1-jétől az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) váltotta fel.

tői körrel szemben, hiszen a későbbi éveknek is nagyon hasonlóak a statisztikai adatai. Nem véletlen az, hogy kérdésként merült fel a büntetőjogászok körében, hogy vajon a szabadságvesztés büntetés, s különösen a példát statuálóan hosszú időtartamra történő bebörtönzés, hatékonyan bizonyul-e a veszélyes visszaeső bűnelkövetők esetében. S minden bizonnyal a büntetőjogban jártas szakemberek számára nem meglepőek az előbbi kérdés köré csoportosuló kutatások eredményei sem, amelyek rámutatnak arra, hogy a társadalomba való visszavezetés reményében, a jobb reintegráció érdekében nem feltétlenül a büntetés időtartamának növelése tűnik a legideálisabbnak, hanem sokkal inkább a büntetés speciális tartalmának és a nevelési eszközök kialakításának lehet fontos szerepe. (Lásd: VERMES 1963, 11.; VÍGH 1972, 96–97.)

A visszaesői ráta nemzetközi összehasonlítása több tekintetben is nehézségekbe ütközik. Mégis úgy gondoljuk, hogy érdemes egy gondolat erejéig kitekintést tenni külföldi államokra is. A visszaeső bűnelkövetőkkel szembeni hatékony büntetőjogi fellépés kialakítása ugyanis nemcsak magyarországi probléma. Az elmúlt időszakban olvashattunk szakmai folyóiratokban arról, hogy „nőtt a csehországi visszaesők száma” (KIRÁLY 2015, 102.), vagy „Málta legnagyobb börtöne fogvatartottainak 75%-a visszaeső” (KIRÁLY 2013, 109.), vagy „túl sok a visszaeső a spanyol börtönökben” (KIRÁLY 2012, 109.). Nem egyedi jelenség tehát a visszaesőkkel szembeni hatékony büntetőpolitika kialakítására való törekvés.

A visszaesői ráta nemzetközi összehasonlításának nehézségét elsősorban az adja, hogy nincs egységesen elfogadott fogalma a visszaesői kategóriáknak. Vannak olyan államok, ahol kizárólag az újra ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt elkövetőket sorolják a visszaesők közé, de létezik olyan nézet is, és az adatoknak olyan feldolgozása, amely a korábban már büntetett előéletűeket tágabb értelemben a visszaesők közé sorolja (WARTNA et al. 2014, 99–115.). Vannak olyan államok, ahol differenciált a fogalom, és rendkívül változatos az is, hogy az újabb bűncselekmény elkövetéséig mennyi várakozási időt vesznek figyelembe. Találkozunk 6 hónappal, 2, 3, 5 évvel vagy ennél hosszabb idővel egyaránt (FAZEL–WOLF 2015, 2.). Sőt, az sem egységes, hogy ezt a bizonyos várakozási időt milyen időponttól számítjuk (TORRENTE 2009, 11–12.). A statisztikai adatok egy része az újabb bűncselekmény miatti letartóztatási rátákat, míg más adatok csak az újabb bűncselekmény miatti elítéléseket tartalmazzák. S külön adatként tüntetik fel egyes országok az újból szabadságvesztés büntetésre ítélt adatait (FAZEL–WOLF 2015, 1–8.). Így aztán az eltérő definíciók természetesen pozitív és negatív irányba is képesek elmozdítani a mutatókat, s mindez természetesen az összehasonlítást is megnehezíti. S ráadásul a rendelkezésre álló adatok nem is feltétlenül azonos évről vonatkozó kimutatásokat tartalmaznak. A tendenciák figyelembevétele azonban így is igen érdekesnek ígérkezik.

1. táblázat

Néhány európai ország visszaesői adatai

<i>Ország</i>	<i>Utókövetési időszak (év)</i>	<i>Visszaesői ráta %</i>
Dánia	2	29
Finnország	2	36
Franciaország	2	40
Németország	3	48
Hollandia	2	48
Norvégia	2	20
Svédország	2	48
Ausztria	2	26

Forrás: FAZEL–WOLF 2015, 1–8.

A fenti számadatokat publikáló tanulmány beszámol arról, hogy a jellemzően kétéves utókövetés időszakán belül az újra letartóztatottak száma 14% és 60% közötti, míg az újra elítéltek 20% és 63% között mozognak, addig az újra szabadságvesztésre ítélték aránya 14–45%-ig terjed (FAZEL–WOLF 2015, 1–8.). Igen alacsony mutatókkal találkozunk a skandináv államok közül Norvégiában. A norvég 20%-os mutatók világviszonylatban is a legjobb eredménynek számítanak (BUTORAC–GRACIN–STANIĆ 2017, 115–131.). A norvég büntetőpolitika tradicionálisan azt az elvet vallja, hogy a represszív büntetés-végrehajtás és a börtönök nem működnek, sokkal inkább a humánus bánásmód és a nevelés a célravezető, s úgy tűnik, hogy a kevesebb büntetés és több reintegráció elve a gyakorlatban is eredményesebben működik (SÍPOS 2017, 184–185.).

Zárógondolatok

A büntetőjog feladata kétségtelenül a társadalom fokozott védelme a veszélyes bűnelkövetőkkel szemben. A fent bemutatottak alapján azonban felvetődik a kérdés, hogy a büntetőjog jelenlegi eszközei vajon hatékonyak bizonyulnak-e a visszaesőkkel szembeni küzdelemben. A kriminológiai kutatások eredményei és a statisztikai adatok is alátámasztják, hogy a visszaesőkkel szembeni büntetőjogi eszközrendszer megválasztásakor semmiképpen nem elégséges a „keményen a bűnözéssel szemben” elv alapján büntetni (KEREZSI 2006, 576.). A szabadságvesztés büntetés ugyan szükséges, de úgy tűnik, hogy önmagában nem megoldás erre az összetett társadalmi problémára. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ezzel a szankcióval kevésbé befolyásolható a bűnözői karrier, és alig vagy tulajdonképpen nem is csökkenthető a visszaeső bűnözők aránya.

A visszaesőkkel szembeni hatékony büntetőjogi szankció kiválasztásakor nem szabad megfélemlíteni az elkövető személyiségéről, és a bűnelkövetőt mint embert kell a büntetőjogi gondolkodás középpontjába állítani, hiszen a bűnözői személyiség minden tulajdonsága támpontként szolgálhat a „jó” szankció megválasztásához. Ehhez a még inkább egyéniesített szankciókiszabáshoz természetesen az is hozzátartozna, hogy a bírónak a büntetőjogi szankciók választékának szélesebb repertoárja álljon rendelkezésre. Jelenleg a pártfogó felügyeleten kívül nincs a büntetőjogban a szabadságvesztés mellett, vagy esetleg a büntetés kitöltése után, elrendelhető olyan intézkedés, amely a speciális prevenciót ezzel az elkövetői körrel szemben leginkább szolgálná. A visszaesőkkel szemben gyakran szabadságvesztés büntetést szabnak ki, s tekintettel a szigorított szabályokra, ez egészen hosszú időtartamú is lehet. Ennek megfelelően a visszaeső bűnelkövetőkkel való foglalkozás leghosszabb szakasza a büntetés kiszabása után következik (BODNÁR 1997, 63.). Így az egyéniesítésre, a reszocializációra a szabadságvesztés végrehajtása során van a legtöbb idő és lehetőség, s ezáltal nagy felelősség hárul a büntetés-végrehajtási szervezetre is (BODNÁR 1997, 65–66.).²³ S természetesen nem szabad megfélemlíteni arról sem, hogy a szabadulás utáni időszak, a megfelelő utógondozás, az állam és nem utolsósorban a társadalom, civil szervezetek fokozott jelenléte – és szükség esetén intervenciója – nagymértékben befolyásolhatja a bűnözői karrier alakulását. Megállapíthatjuk tehát, hogy a büntetőjog eszközei szükségesek, de önmagukban nem elégségesek ennek az összetett társadalmi problémának a megoldására.

Irodalomjegyzék

- A 2012. évi C. törvény Miniszteri Indokolása. Elérhető: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1200100.TV/ts/20170701/lr/chain2246> (A letöltés dátuma: 2019. 01. 27.)
- BALLA Lajos (2011): Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban. *Bírák Lapja*, 21. évf. 1–2. sz. 113–129.
- BODNÁR Imre (1997): A visszaeső börtöne: reszocializálás a büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 16. évf. 1. sz. 63–78.
- BUTORAC, Ksenija – GRACIN, Dijana – STANIĆ, Nebojša (2017): The Challenges in Reducing Criminal Recidivism. *Public Security and Public Order*, No. 18. 115–131. Elérhető: https://bib.irb.hr/datoteka/912525.Butorac_et_al.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 02. 20.)
- DEADY, Carolyn W. (2014): *Incarceration and Recidivism: Lessons from Abroad*. Elérhető: https://salve.edu/sites/default/files/filesfield/documents/Incarceration_and_Recidivism.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 02. 20.)
- DERMINE, Paul – DERMINE, Thomas – HANSEEUW, Laurent – HEYMANS, Johan – PROESMANS, Sam – HANARD, Audrey (2019): *Nos prisons, un danger pour chacun de nous*. Elérhető: www.v-g-v.be/fr/publications/rapports/nos-prisons-un-danger-pour-chacun-de-nous (A letöltés dátuma: 2020. 02. 20.)

²³ Ha a végrehajtás kellő gondossággal történik, az intézet igen hasznos tapasztalatokat szerezhet a visszaesők megfelelő kezeléséről – hívja fel a figyelmet Bodnár Imre.

- FAZEL, Seena –WOLF, Achim (2015): A Systematic Review of Criminal Recidivism Rates Worldwide: Current Difficulties and Recommendations for Best Practice. *PLoS One*, Vol. 10, No. 6. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130390>
- KEREZSI Klára (2006): A karrier-bűnözés, karrier-bűnözők, bűnözői karrier. In GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós – CZIMBALMOS Csaba szerk.: *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex. 559–579.
- KIRÁLY Klára (2012): Hírek a börtönvilágból – Túl sok a visszaeső a spanyol börtönökben. *Börtönügyi Szemle*, 31. évf. 4. sz. 109–110.
- KIRÁLY Klára (2013): Hírek a börtönvilágból – Visszaeső elítéltek Máltán. *Börtönügyi Szemle*, 32. évf. 4. sz. 109–110.
- KIRÁLY Klára (2015): Nőtt a csehországi visszaesők száma. *Börtönügyi Szemle*, 34. évf. 1. sz. 102–103.
- MÉSZÁROS József (1963): Hozzászólás a visszaeső bűnözés kérdéséhez. *Belügyi Szemle*, 1. évf. 12. sz. 79–86.
- SÍPOS Ferenc (2017): Közérdekű munka skandináv módra I. (A norvég és a svéd példa). *Jura*, 23. évf. 2. sz. 182–190.
- SÍPOS Ferenc (2019): *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban*. Budapest, HVG-Orac.
- SZABÓ Enikő (2016): Bűnismétlők vs. büntetés kiszabás – a visszaesők megítélése, bűne és bűnhődése a magyar igazságszolgáltatás évszázadaiban. *Büntetőjogi Tanulmányok*, 17. köt. 107–126.
- TORRENTE, Giovanni (2009): *Punishment and Recidivism: The Italian Case*. Torino, UNICRI.
- VERMES Miklós (1963): A visszaeső bűnözés néhány kérdése. *Belügyi Szemle*, 1. évf. 11. sz. 5–15.
- VÍGH József (1997): Létfeltételek: a visszaeső bűnelkövetők főbb adatai. *Börtönügyi Szemle*, 16. évf. 2. sz. 1–12.
- VÍGH József – GÖNCZÖL Katalin (1972): A visszaeső bűnözés kriminológiai vizsgálata. *A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái*, 14. köt. 75–99.
- WARTNA, Bouke S. J. – KNOWLES, Ian – MORTON, Ian – ALMA, Susan M. – TOLLENAAR, Nikolaj (2014): Comparison of Reoffending Rates across Countries. An International Pilot Study. In ALBRECHT, Hans-Jörg – JEHL, Jörg-Martin eds.: *National Reconviction Statistics and Studies in Europe*. Göttingen, Universitätsverlag Göttingen. 99–115.
- YUKHNENKO, Denis – SRIDHAR, Shivpriya – FAZEL, Seena (2019): *A Systematic Review of Criminal Recidivism Rates Worldwide: 3-Year Update*. DOI: <https://doi.org/10.12688/wellcomeopenres.14970.2>
- ZSIGA József (1977): A különösen veszélyes visszaeső bűnözők jogi helyzete, átnevelésük pedagógiai problémái. *Belügyi Szemle*, 15. évf. 7. sz. 30–37.